

PÉCSI NŐI SZELFI – 2025

A Közös értékeink c. programban elnyert projektünkben

|. 1

CIVIL PULZUS a VÁROSMONITORING ESZKÖZÉVEL

(2023 július-2025 szeptember)

négy tematikai tengelyt terveztünk, de valójában mindegyik a helyi civil szerveződések sajátosságait tárta fel. Mélyebbre kívántunk ásni abban, hogy miképp szerveződnek, milyen társadalmi ügyeket szolgálnak, milyen célokat követnek, milyen eredményeket érnek el, miképp látják erőforrásaikat, kudarcaikat és lehetőségeiket.

Az ún. „Civil Szelfi”-felmérésünket követte a Szenior-ügyek áttekintése, tavaly ősztől zajlott az „Átalakuló világ – zöld átmenet” programsorozatunk, s az utolsó időszak a helyi női civil világ felmérésére irányult 2025-ben.

Azért választottuk a nőkkel foglalkozó társadalmi szcénát, mert rengeteg kompetens nővel találkoztunk és találkozunk a civil szervezetekben – vezetőként, tagként, önkéntesként - akik jó ügyekben, közösségi kezdeményezésekben hangsúlyos szerepet visznek a városban. A nemek megoszlása tekintetében kb. 75%-os túlsúlyt képviselnek. Stimuláló, ösztönözni képes egyének, sok tapasztalattal, sok időt és energiát szánva az adott szociális, karitatív, kulturális, gyermekvédő, egészség- és környezettudatos, életesélynövelő stb. – szinte mindig alulfinanszírozott - tevékenységre, társadalomszolgálati vagy társadalomváltoztató működésre. A nők ugyanis általában nagyobb érzékenységgel fordulnak a fenti területek felé és az itt alapvető kapcsolatépítésben, közösségalkításban is erősebb kompetenciákat mutatnak.

A női csoportok által képviselt ügyek rávilágítanak fontos társadalmi témákra, problémákra, s egyben helyi megoldási módokra is, amelyekből tanulságokat vonhatunk le.

Az utóbbi évtizedekben Magyarországon a nők és férfiak egyenlőségének ügye némileg háttérbe szorult, a kimondottan női jogok bővüléséért küzdő aktivista csoportok száma is megcsappant, Pécsen sem találtunk ilyent. A megkérdezettek körében is általános volt a megállapítás, hogy helyben egyáltalán nincs sok olyan civil szervezet, amely kimondottan női kérdésekkel, női identitással, kortárs nőiséggel foglalkozna, viszont pozitívan ítélték meg azt a párat, amelyet felidézni tudtak (pl. a Pécsi Nőegylet vagy a közösségi médiában szervezett informális „Csendben nő” közösséget, és a Gombolyító Terápiás Műhelyt).

De az örömteli tény, hogy az újabban jelentkező globális antifeminista, antigender mozgalomnak sincs jele a városban.

A Pécsi Közösségi Alapítvány azt az elvet vallja, hogy a női esélyegyenlőség irányába tett minden lépés nem csupán morális kötelesség, hanem stratégiai jelentőségű építkezés egy humánusabb társadalmi világért.

Mindenki nyer, ha javulnak az emberi kiteljesedés feltételei mindkét nemnél, ha a jogokat sértő érzelmi és gondolati struktúrák átalakulnak, ha növekszik a jó életminőségben eltöltött évek aránya, ha erőszakmentesebb, boldogabb, demokratikusabb keretek között zajlik a pécsi élet.

|. 2

A Női Szemeszterünk törekedett adatokat, véleményeket gyűjteni a női civil szcénáról.

3 fókuszcsoportos kutatásra vállalkoztunk – az elsőben nagyon fiatal nőkkel, egyetemistákkal, pályakezdőkkel, családalapítás előtt állókkal találkoztunk, majd a következő résztvevők kiválasztásánál fő szempont volt, hogy a beszélgetés alanyai legalább 3 éve aktív részesei legyenek valamilyen civil tevékenységnek is, illetve 30 és 50 éves kor közöttiek legyenek. (átlagéletkor 38,57 lett). A harmadik fókuszcsoport 50+-osokból állt, akik civil aktivitást is mutatnak szakmai karrierjük mellett.

4 műhelybeszélgetést folytattunk (Dupla Kávé – Pécs Női szemmel c. beszélgetések) Csovcsecs Erika facilitálásával, ahol a résztvevők maguk hozhattak egy olyan vendéget, akit relevánsnak gondoltak női témákban, kezdeményezésekben.

Továbbá egy szakértői elemzést kértünk egy helyi művészeti önkifejező (festő) kurzusokat tartó szakembertől, amely műhelyek szinte kizárólag női tagokat vonzanak. Ő a 2024 évi őszi és 2025.évi tavaszi tapasztalataira reflektált.

Vizsgálódásunk kiterjedt strukturált interjúkra is, a HEP Női Munkacsoport tagjaival, önkormányzati képviselőkkel beszélgettünk, keresve a megfelelő indikátorokat a városi esélyegyenlőségi szakpolitikai helyzet monitorozására. Követtük **a pécsi nyilvánosságban szerveződő női témájú fórumokat, kiállításokat.**

(Pl. Több nőt a közéletbe (MeNők: márc.19.); Nők a tudományban MTA PAB esemény (márc.31); Tanuló Fesztivál: szept.18.; Fotótavas: a női látásmód sokszínűsége. (március 27. – június 1. a m21 Galériában); Európai Nők (Mothers of Europe c.kiállítás és workshop a Reggeliben (jún.2)

A csoportokban elérték száma:

Berta Anikó vezetésével folyt fókuszcsoport: 8 fő; 2025.május 29.

Dr. Serdült Sára vezetésével: 7 fő; 2025.07.18.

Dr. Pavluska Valéria vezetésével: 10 fő ; 2025. június 24.

Dupla Kávé -beszélgetések: 31 fő (május 15; június 10; jún.25; szept.18.)

Szalóki Réka: Művészetterápiás csoport: 2024: 43 fő + 2025: 22 fő : 65 fő

Össz: 56 fő (női beszélgetések + 65 fő művészeti csoporttag

Tematika, a kérdéseink vezérfonala :

Azt kívántuk áttekinteni, hogy a pécsi civil életben jelenlévő aktív nők milyen területeken mozognak, tevékenységükkel milyen problémákra reflektálnak, tevékenységük milyen értékek mentén szerveződik, milyen eszközeik és módszereik vannak, illetve, hogy milyen nehézségekkel, kihívásokkal találkoznak.

I. 3

1. **A tagok civil részvétele, motivációi, tapasztalatai**
2. **A nők jelenkori helyzetének megítélése, fontosnak érzett témák, aspektusok**
3. **Női hangok a társadalomban, véleményvezérek, érdekképviselő, közéleti szerepvállalás**
4. **A cselekvés iránti vágyak, elképzelések, ellenerők, hogyanok. A nők mint cselekvő ágensek.**
5. **Milyen nőbarát jövőt várnak, látnak?**
6. **Tudja-e, hallott-e róla? c. blokk, amelyben a nemzetközi nőpolitika szakmai fogalmaira, dokumentumaira, egyezményeire kérdeztünk rá. (Pl. női kvóta, üvegplafon, a munka - élet egyensúlya , kereseti rés, gender mainstreaming stb.)**

I. A tagok civil részvétele, motivációi, tapasztalatai

Az érettebb korú korosztály képviselői leginkább értékeik megváltozásával magyarázták civil szerepvállalásukat az egyéni életút ívében. Többen a családi kapacitásaik felszabadulása után vállaltak civil szerepkört. Úgy érezték, mind a szakmai hivatásuk, mind az alapnak tekintett családi élet mellett jött el az idő a civil munkára, a közösségi életre, amely új dimenzióval gazdagítja életüket, örülnek, hogy alkalom nyílik a tudásuk, tapasztalatuk átadására.

A civil megoldások hatékonysági előnyeit említik fő motivációként, látják a sokkal kevésbé kötött, adaptívabb, az emberek igényeire szabott – ilyen értelemben jóval hatékonyabb – megoldást kínáló közeg értékét.

Többen utalnak arra, hogy szabadabban lehet formálni a megoldási kereteket, kreativitásukat élhetik ki, önállóságukat. Az is remek, hogy olyanokkal társulhatnak, akik hasonló elveket vallanak, s egy-egy ügy mentén alkothatnak közösséget.

A főállású civileknél a civil identitás erőteljes. A civil szektorban való tevékenységet a résztvevők konszenzuálisan megkülönböztetik a for-profit vagy közsférában történő munkavégzéstől: nem munka van, hanem ügyek vannak, nem munkaidő van, hanem projektek, nem munkakör van, hanem misszió és vízió, és az ehhez kapcsolódó társadalmi kérdések leereagálása. Nem előre kiosztott feladatok vannak, hanem a kritikai gondolkodás mentén a problémákhoz kapcsolódó feladatkörök. A civil munka kapcsán visszatérően felmerült, amelyben szintén konszenzuálisan egyetértettek a résztvevők, hogy az értékorientált tevékenység, ahol értékek mentén viszonyulnak a társadalmi problémákhoz. A döntő értékek között az alábbiakat nevezték meg: társadalmi

igazságosság és méltányosság; emberi jogok; antirasszizmus; kirekesztéselleniség; környezetvédelem; a családon belüli erőszak, az iskolai bántalmazás, a szexuális abúzus elleni fellépés; társadalmi tabuk feloldása; A résztvevők azt is kiemelték, hogy tevékenységeik nagy része egyébként állami feladatot lát el, tehát ezek végzése egyben nyílt társadalomkritikának is minősül.

|. 4

Az oktatás területéről is sokan beszéltek kulcsfontosságúként, olyanként, mint amelyhez szinte mindenki tud kapcsolódni. Egyrészt a legkritikusabb közjó, ahol az állam nem látja el megfelelően a feladatát, tehát a beavatkozás igénye itt elengedhetetlen. (a magyar oktatási rendszer mint inkompetens rendszer írható le). Másrészt itt lehet a legnagyobb elérése a résztvevők által képviselt ügyeknek (gyerekek + szülők + pedagógusok). Harmadjára: itt lehet hosszútávú társadalmi változást előidéző folyamatokat katalizálni.

Az egyik fókuszcsoportban vita bontakozott ki arról a kérdésfeltevésről, hogy „Mi, nők tesszük a civil szférát mártír szemléletűvé, vagy ezt követeli meg maga a tevékenység?”. A téma boncolgatásánál felszínre kerültek a hagyományos nemi szerepek, illetve az erre való szocializációs folyamatokkal kapcsolatos sajátosságok, amelyek a civil szektorban nők túltreprerentáltságához járulhatnak hozzá. Ilyen pl. az önfeláldozás, a túlzott lelkiismeretesség, a gondoskodás (érzelmi, fizikai), amelyekről azt gondolják, hogy az alulfinanszírozott és alulértékelt szektorban való „megmaradás” elengedhetetlen feltételei. Ha valakiben ezek nincsenek meg, nem marad ott. Felmerült, hogy maga a szcéna követeli meg az önfeláldozó, önkizsákmányoló mártírlétet, vagy ezt a benne mozgó nők tartják fenn? Többen fejezték ki, hogy nem így gondolják. Mások azt fogalmazták meg, hogy ezen viselkedéssel a nők maguk tartják fenn a szféra alacsony presztízsét, és gyakorlatilag annak kizsákmányolásához és elnyomásához járulnak hozzá. A beszélgetés gyakorlatilag ennek a kettőségnek megvilágításával zárult. Jó lenne erről többször beszélgetni, nem csak női körben, hanem férfiakkal közösen.

Minden résztvevő kiemelte a támogató mikroközegek fontosságát, ami közvetlen, közvetett munkatársaikból, illetve a lokális közösségben lévő támogatóikból áll, akik rendszeresen kiállnak az általuk képviselt ügyek mellett. E közösségek visszajelzik, hogy munkájuknak jelentősége van, értékeikkel, vélekedéseikkel és tevékenységükkel nincsenek egyedül. Ugyanakkor azt is megemlézték többen, hogy sokszor úgy tűnik, mintha egy „buborékban” élnének, ami a civil lét általános hátulütője: világukban kevésbé találkoznak olyanokkal, akik nagyon más állásponton lennének. Így egy ponton túl a hatás kiváltása is korlátozott.

A makrokörnyezet tekintetében kiemelték, hogy minden társadalmi téma nagyon átpolitizált, amelynek eredményeként bármely kritika rögvest pártpolitikai állásfoglalásnak minősül. Ehhez sokszor társulnak olyan kormány szintű intézkedések, forrásmegvonások („lassú kiszáritás”) és közmédiában megjelenő kommunikációs stílus, mely erősen stigmatizálja a civil társadalmat, negatív színben tünteti fel, hosszútávon el is lehetetleníti az ügyek széleskörű képviseletét. Többen számoltak be arról, hogy közvetlen környezetük (barátaik és családtagjaik) féltik őket a közegtől, nemegyszer értetlenül állnak választásaik előtt. Ennek ellenére azt is gondolják, hogy bár nagyon látványos eredményeket nem tudnak elérni, mégis, a mindennapok során annyi mikroszintű pozitív visszacsatolást kapnak, ami mentén azt érzik, hogy alulról építkező folyamatok mentén, nagyon lassan mégiscsak tudnak változásokat katalizálni. Ezeknek az

eredményei ugyan nem egyik napról a másikra látszanak, viszont a közösségek és a társadalom mélyszöveibe beleivódva tartós és érdemi folyamatok.

A civil világ és a nőiség kapcsolódása kapcsán azt fogalmazták meg a résztvevők, hogy számukra ebben a közegben, annak sajátosságaiból adódóan könnyebb nőként érvényesülni, hangjukat hallatni, felelősséget vállalni, a civil szektorban megélhető a női emancipáltság, egyfajta szabadság, függetlenség. Ugyanakkor ez az emancipáció nem feltétlenül érdemi, hanem abból fakad, hogy a férfiak számára kevésbé vonzó ez a szféra. Azért alulreprezentáltak a szektorban a férfiak, mert a tevékenységek zöme alulfinanszírozott gondoskodási területekhez kapcsolódik, amelyek inkább a hagyományos női nemi szerepekkel állnak összhangban. A résztvevők közül többen azt is kiemelték, hogy a szektorban klasszikus értelemben nincs karrierlehetőség, illetve saját élményeik mentén azt is többen megfogalmazták, hogy közvetlen környezetükből „kipörögtek” a férfiak, amikor azzal szembesültek, hogy itt nem tudnak vezető szerepekörökbe kerülni, és sokkal demokratikusabb keretrendszerben, másokkal együttműködve kell dolgozniuk.

l. 5

A nőiséggel, női léttel és civil munkával kapcsolatban konszenzus volt abban is, hogy nőként sokkal jobban ki vannak téve a munka-magánélet egyensúly felbomlás veszélyének. Mivel munkájuk nem csak munka, hanem hivatás, elkötelezettség, néha egyfajta addikció, ezért letenni sem tudják, s így gyakran a család, illetve a magánélet rovására megy a civil tevékenység.

II. A nők jelenkori helyzetének megítélése, fontosnak érzett témák, aspektusok

A moderátorok arról az ismert megállapításról kérdezték a résztvevők véleményét, hogy a nők neheztelt pályán vannak-e a családon belül és kívül.

A résztvevők véleménye a fenti állítással kapcsolatban az „inkább egyetért” és a „teljesen egyetért” mezőben mozog. Van olyan résztvevő, aki a nők helyzetében lát némi pozitív változást – elsősorban a generációk között –, de többen inkább dermedtnak ítélik a hazai viszonyokat, sőt vannak, akik kifejezetten romlást tapasztalnak. Úgy látja az utóbbit képviselő, hogy felerősödött az illiberalizmus diskurzusaiban a biológiai-természeti szempont, amely a nemek közötti különbségeket magyarázza, s háttérbe szorult a nemek viszonyát társadalmi tényezőkkel magyarázó gender-szemlélet.

A nemi szerepekkel kapcsolatos hagyományos kulturális elvárások még mindig dominálnak. A sok társadalmi elvárás, felelősségi kör belsővé is válik, s kényszerít gyakorol a női személyiségre, sokszor mentális zavarokat, küzdőképesség-deficiteket, önbecsülési problémákat okozva.

„Felénk sokkal több az elvárás, hogy álljunk helyt otthon. háztartás, gyerek és a munkában is, a férfiakkal szemben meg leginkább az, hogy a munkában legyenek sikeresek”.

A többség egyetért, hogy a férfiak feladatkörének bővülése lassan változik a tradíciók miatt, ezért a családdal kapcsolatos mindennapi tennivalók elvégzése, de legfőképpen azok koordinálása változatlanul női feladatkör. Elég nagy kihívás, hogy zökkenőmentes legyen a szervezés és az anyagi biztonság. (állandó időmenedzsment-gondok, szorító időnyomás). A gyereknevelés,

idősgondozás tradicionálisan ellátott feladatköréhez említette valaki, hogy az idősoththonokban is látható, hogy a bentlakó fiús szülőket is inkább a menyük látogatja. A kisgyerekes időszak után a férfiakkal szemben nehezebb karrierépítésbe fogni vagy a meglévőt folytatni, a nők munkaerőpiaci hátrányai is számosak. A társadalmi nyomáskényszerek erőterében a női szerepelvárások ellentmondásaiból fakadó terhek komolyak, különösen a kisgyermekes szakaszban. A női életútban meg-megtörik a karrier-út, de az egzisztenciális függetlenség megszerzésével is sok nő küszködik.

I. 6

Mások látják a kiegyensúlyozottság növekedését mind a családban, párkapcsolatban, mind a munkahelyen. Összességében széles spektrumon, nagyon változatosnak látják a mai helyzetet. Bizonyos ágazatokban, bizonyos munkakörökben markánsan fennmaradtak az egyenlőtlen viszonyok.

Kár, hogy a humán területeken alig van férfi, hiányoznak, s kellenének a rájuk jellemző kompetenciák is.

Volt, aki súlyos problémának tartja azt is, hogy nehezen ismertethető el, ha egy nő felmutat valamilyen – korábban csak – a férfiakra jellemző tudást, hozzáértést. A nők sokszor nagy erőfeszítést tesznek azért, hogy nem elfogadott női szerepekben is bizonyítsanak. Sokszor felkészültebbek és elszántabbak ezekben a helyzetekben.

Különösen a vezető pozíciók tekintetében nagy az elmaradás. az üvegplafon nem tört össze, még mindig jelen van. A pécsi egyetemen is alulreprezentáltak a nők a vezetésben. Még a többségében nőket foglalkoztató munkahelyeken (oktatás, szociális ágazat, humán szolgáltatások, egészségügy) is jellemzően a kevés férfi közül kerül ki a vezető. (“maximum igazgatóhelyettes lehet a nő”.)

Valaki statisztikai adatot is említett, miszerint 2024-ben a vezetői pozíciók mindössze 21 %-át töltötték be nők; s ez az arány messze alacsonyabb, mint más európai országokban. Többnyire a középvezetői szintek érhetők el. Pedig a legújabb vezetéselméletek a nőiesnek tartott kompetenciákat nagyon hangsúlyozzák, így az együttműködési képességet, empátiát, rugalmasságot, a párbeszédre nyitottságot.

A női vezetővé válás akadályai közül több említhető, pl. hogy ritka a tudatos befogadó, esélyteremtő munkahelyi kultúra. Pozitív példának tűnik a női magasabb vezetői pozíciók aránya a HR és a marketing területén, mondták.

A politikai döntéshozást szóba hozva: jelenleg nincs a kormányban nő, a pécsi közgyűlésben a 26 személyből 6 fő a nő; Minél kisebb települést találunk, annál nagyobb a valószínűsége, hogy női polgármesterük van. Valaki említette, hogy még a nemzeti szoptatási tanácsban sincs egyetlen nő .

Az MTA tudótestületében az akadémikusok (365 fő) közül 35 nő van, a pécsi egyetem felsővezetésében sem találunk nőt. Úgy tűnik, a privilégiumokkal bírók nem érzékenyek erre.

A kulturális akadályokat taglalva, azon véleményhez is többen csatlakoztak, hogy nőként egy munkahelyen nem lehetsz agresszív, de még asszertív sem igazán. Ha egy konfliktushelyzetben ilyen tulajdonságokat láttatsz, ha erőt mutatsz, ha céltudatos vagy – ami egy férfitől teljesen

elfogadható – azt egy nőtől abszolút nem fogadják el. „A férfi ügyesen megoldja a problémát, „én (ha ugyanezt teszem) kontrollmániás office hárpia vagyok.”

Egyik résztvevő találóan fogalmazta meg, hogy mivel férfias közegben működik, „Minden erőmet össze kell szedni, hogy gyenge nőnek látszódjak.”

Egy érintett résztvevő arról beszélt, hogy a roma szervezetekre is az jellemző, hogy a felső szinten alig vannak nők, viszont ők végzik a munka dandárját. Hiszi, hogy a döntéshozatalban is ott kellene lenni végre.

l. 7

A viselkedéskultúrában bőven élnek a megkülönböztetések: a férfiakat rangjukon, a nőket keresztnevükön szólítják meg, akkor is, ha egyenrangú tárgyaló felek. Valaki hozzáteszi, hogy a nők inkább érzelmek alapján hoznak döntéseket, s ezért sok férfi nem is nagyon tartja őket hitelesnek bizonyos témákban.

Volt, aki határozottan hímszoviniszta országgént írta le és éli meg a magyar környezetet, ahol a felépítmény (pl. egyetem, parlament) lényegivé teszi a hagyományos férfi és női szerepeket. Persze a populáris média tartalmai, a filmek is megerősítik a régi mintákat. (Pl. a lányok, nők vetélkednek a férfi szerelméért, a szép, de buta nő archetípusa is állandóan visszaköszön, a domináns női szereplőt megalázzák, megbűnhődés vár rá, stb.).

Egy fiatal résztvevőtől hallottuk:” Az egyik barátnőm húgának azt mondta egy a férfi nőgyógyász, hogy jó lenne, hogyha elveszítené már végre a szüzességét, mert nem tudja a hüvelyi ultrahanggal megvizsgálni.”

Felmerült olyan nézet is, hogy a női gondolkodást is meg kellene változtatni. A szavazáson a nők egy része sem nőre szavaz. Ennek sok oka lehet, többek között az irigység. A nők egymás iránt sem mindig szolidárisak, sokszor nehezen viselik, ha valaki kiemelkedik közülük. Mások úgy nyilatkoztak, hogy a siker nálunk mindig gyanús kicsit, mások sikerének sok ember nem tud örülni. Sajnos, ez egy emberi magatartás, ami akadályt képez. Egy orvostanhallgató lány azt a tapasztalatát osztotta meg, hogy az idősebb női betegek kevésbé nyíltak meg nekik állapotukról anamnézis felvételekor, de ha egy fiúhallgatóval találkoztak, akkor azonnal eleredt a nyelvük, elnézést kértek, s nem rejtették véka alá, hogy a fiúkban mindig jobban bíznak. Persze, tette hozzá „nekem is rózsaszín fonendoszkópom van, így alapvetően erősítem a sztereotípiákat, de alapvetően nem értek egyet.” Egy másik felidézés egy adomát, amikor a vékonyka, alacsony termetű női háziorvos felkeresett egy idősebb tagbaszakadt Pista bácsit az otthonában, aki azonnal mondta, hogy „Aranyoskám, akkor küldje a doktor urat!”

Valaki hivatkozott egy aránylag friss országos kutatásra, amely olyan nőket mutatott fel példaképnek, akik képesek megteremteni az egyensúlyt a munka és magánélet között, képesek eredményt elérni az életben, nem gyengék, hanem határozott kiállásúak, önállóak, önazonosak. Ez a profil nagyon más, mint az elfogadó, másoknak engedelmeskedő, azokat szolgáló női karakter, amely a hagyományos sztereotíp normát, beidegződést fejezi ki. „A nőkbe bele van nevelve, hogy mindig kedvesek mosolygósak legyenek, ne bántsanak meg senkit, viselkedjenek passzívan, elfogadóan, tűrjék a dolgokat.”

A szocializációs minták, a rétegek kultúrák hatása évszázadosan átöröklődik, a gyökerek és beidegződések szívósak.

Bekerült a diskurzusba a tradwife fogalom = traditional wife (tradicionális konzervatív feleségtípus) jelezvén, hogy nem kevesen léteznek hívei annak a felfogásnak. Ha tehetnék, nem dolgoznának, s örömmel foglalkoznának csupán az otthonteremtéssel. „Olyan nőkről beszélek, akiknek elfogadott ez a kicsit patriarchális berendezkedés, hogy a nőnek ez a helye, ez a szerepe és neki a család, a gyereknevelés az életének a célja vagy a csúcsa.”

l. 8

A legfiatalabb megkérdezettek úgy látták, ez körükben is hódít: „Az orvostanhallgató barátaim is családanyák szeretnének lenni. Ez minden álmuk. A diploma csak azért kell, mert a család azt mondta, hogyha nem úgy jön ki, akkor tudjon valamit dolgozni, meglepően sok ilyen barátnőm van.”

Mások azt emelik ki, hogy azért nő a mozgástér, több alternatíva közül lehet választani a követett családmoddell tekintetében és a karrierépítésben.

„Egy csomó olyan ismerősöm van, aki viszonylag hamar ment vissza a munkaerőpiacra gyerekvállalás után, mert hogy vissza kellett mennie, mert féltette az állását, mert szükség volt több bevételre. Ha eldöntheti az ember, mert van egy stabilitása, biztonsága, hogy mindegy, hogy mit csinálok, hogy a gyerekekkel vagyok, vagy kiteljesedek, vagy a kettőt egyszerre. Ez azért szerintem nem mindig a szabad akaraton múlik.”

Az időződő női generáció tagjai látják, hogy a kényszerek nem fogynak, egyszerre kell támogatni a lassan felnövő gyereket, családalapításukat, s a gondolkodásra szoruló szüleiket.

Egyöntetű vélemény, hogy különösen a gyerektelenek, illetve az egyszülős családok aktuálisan hátrányban vannak az ideálisnak mondott családmoddell megtestesítőikkel szemben, de persze a szegény sokgyerekesek se kedvezményezettjei a magyar családpolitikának.

„Az igazán nagy problémák nem változtak, ilyen a családon belüli erőszak, a szexuális erőszakhoz való hozzáállás, egyáltalán nincs változás se a rendőrségnél, se a társadalomban.”, értékelt egyet a beszélgetések résztvevői.

III. Női hangok, érdekképviselő, véleményvezérek, közéleti szerepvállalás

Arra a kérdésre, hogy hallható-e ma a nők hangja, vannak-e női influenszerek, viszonylag kevés konkrétumot mondtak a résztvevők. Sokaknak amerikai példák jutottak először eszükbe. (Jane Goodall, Jane Fonda)

Elsősorban az országos szinten ható nők közül említettek néhányat (pl. Koncz Zsuzsa, D. Tóth Kriszta, Szabó Anna Eszter, Nyáry Luca, Tapasztó Orsi és Pottyondi Edina). Egyes szakmai csoportok (pl. pszichológusok, jogászok) közösségi média jelenlétét is érzékelik. „Amikor volt ez

a pedofil botrány, ugye akkor voltak tüntetések és ott szólalt fel egyszerre szerintem a legtöbb tartalomgyártó nő ebben a témában, de alapjáraton a hétköznapiakban nincsen a nőknek hangja szerintem”.

„A kegyelmi ügy kapcsán a TV előtt elsírtam magát, mert úgy gondoltam, hogy az egész balhét két nyomorult nővel vitették el, és azok után már nem maradt nő a legfelső politikai szinten.”

I. 9

Általánosságban az a vélemény, hogy a nők a második vonalban dolgoznak, ezért alapvetően nincsenek olyan pozícióban, hogy megszólaljanak. Ez a jelenség összefügg az üvegplafon kérdéssel. Ha egy nő megszólal, akkor azonnal kritika éri, és ez elsősorban a személyére, a megjelenésére vonatkozik. „Legyél csendes, mert ez a nőies, ez a kíváncsi magatartás” nézet eléggé beidegződött.

A nonprofitokra azért inkább jellemző, hogy a közreműködő nők bátrabban hangot adnak véleményüknek. De említik, hogy a helyi esélyegyenlőségi programra lasszóval kellett fogni a célcsoportok tagjait. Nehéz volt adatokat is szerezni.

Pozitív példaként említi valaki, hogy a pécsi egyetem hímszovinisztika közegében egy fiatal női dékán már a második ciklusát tölti, ami a műszaki szakterületét is figyelembe véve, igen elismerendő eredmény. Mások közbevetik, hogy egyedülálló, így tud koncentrálni a feladatára.

Helyben ritkán lehet találkozni női témákkal foglalkozó programokkal. (Az Ancora Galériában Olta Kata előadását hozzák például, egyesek Füzesi Zsuzsa és Schadt Mária által szervezett régebbi - női témákat feldolgozó - konferenciáira emlékeznek.

A résztvevők egyöntetűen úgy vélik, hogy a nőknek szinte minden területen aktívabbnak kellene / lehetne lenni az érdekérvényesítésben. Elsődlegesnek tartják a közéletben, a közpolitikákban, a döntéshozatalban való nagyobb aktivitást, akár a tiltakozási formákban megnyilvánuló véleményformáló aktusokat is. Az egyik résztvevő szervezi már hetek óta a néma megjelenést fehérben a Széchenyi téren szerdánként, „Elég volt!”- üzenetet küldve. („Elég volt a NER és holdudvara tisztességtelen, igazságtalan működéséből, a hazugságból, a megfélemlítésből”.)

Valaki érvel amellett, hogy a döntéshozatalkészítési folyamatokban való nagyobb aktivitás fog elvezetni a döntéshozatalhoz. A női jogok, a nőkkel szembeni erőszak olyan intézményekben, mint pl. a szülészetek fontos érdekérvényesítési területek lennének.

Sokan a család fontosságát hangsúlyozzák, hogy a gyereknevelésben is érvényesüljön az egyenlőségi szemlélet. A családokat kellene megerősíteni, hogy ne a gyermekvédelembe kerüljenek a gyerekek

Az alábbi lista született az érdekvédelmi területekről, a kiállást és megoldást igénylő problémákról:

a női és férfibérek közötti szakadék.

a részmunkaidős lehetőségének növelése, a feltételek javítása.

a szűkülő állami jóléti politikából kikerülés, s a feladatok nőkre áthárítása.

a szegénység női arcának tudatosítása, (gyermekszegénység, menstruációs szegénység), az egészségügyi ellátáshoz jutás zavarai, az abortuszhoz, fogamzásgátláshoz, a nem piaci ellátások való hozzáférés. Információhiány, az applikációk világától való elzártság.

a gyermekvédelmi anomáliák által érintett, sokszor traumatizált fiatalok érdekeinek védelme

a hivatássá váló gondoskodó foglalkozások leértékelődése; gondoskodási válság; a láthatatlan munka el nem ismerése; |. 10

a családon belüli erőszak tabusítása

a munkahelyi zaklatás;

a reprodukív munka egyenlőtlen eloszlása;

a háztartási és gondozási munka kiszervezése során az e tevékenységet ellátók sanyarú helyzete

a reprodukív funkciók segítése; alternatív szülés; meddőség; fizetett béranyaság;

örökbefogadás,

prostitúció ; válás; élettársi viszony;

főállású anyaság;

szexizmus; a szexualitás normái; maszkulinitás, nőiesség; a szexuális edukáció

LMBTQ; fogyatékkal élő nők jogai, láthatóságuk növelése.

IV. A cselekvés iránti viszony

- A. A legifjabbakat kérdező csoportban egyöntetű vélemény volt, hogy az „alulról jövő kezdeményezésekkel nagy csodákat lehetne elérni... tehát ha nem tiltaná a kormányzati politika, tehát, ha engednék azokat a szervezeteket, akik a szexuális felvilágosítás, a gyermekvédelem, a nők elleni erőszak ügyei mellett elhivatottan küzdenek és tesznek, hogy hozzáférjenek a társadalomhoz, a nőkhöz.”

A fiatalok a kötelező önkéntes szolgálatról beszéltek, önkénteskedési tapasztalataikról. „Kenyeret árultam a Pécsi Jótékony Nőegyletnek”. Benne voltam a „Nem luxustáska” (higiénés termékek) hajléktalanoknak gyűjtésben, de alapélményük a kevés információhoz jutás. „Az lenne az első lépés, hogy mindenkinek elérhető legyen és hogy minél többen tudjanak csatlakozni”. Akik bekapcsolódtak a nemzetközi orvostanhallgatók hálózatába, megneveztek pár területet, amelyek érdeklik őket. Ilyen a gyermekvédelem vagy az újszülöttekkel foglalkozás, egészségvédelmi, prevenciós és szűrőprogramok. A többi fiatal nem jelölt meg konkrét aktivitásmezőt. Kissé sodródónak írták le magukat, bármit hozhat még az élet, de némelyik biztosnak mutatkozik abban, hogy „nagyon pozitív jövőképem van, amihez hozzá kell tenni, hogy külföldre költözöm.”

Úgy tűnt, a fiatalok elképzelései- még kevésbé találkoznak a valós lehetőségekkel.

Az érettebb korosztályok, mindannyian gyakorló civilek, teszik a választott dolgukat.” Sok civil szervezetben (pl. nyugdíjas, kulturális) jelentős többségben vannak a nők, de nem tipikusan női kérdésekkel foglalkoznak.”

„Az egész civilség arról szól, hogy a kompetenseknek kell segítséget nyújtani, példát mutatni, helyt állni. Viszont, ha maga az egész közeg ellenséges, akkor ezt nem tudod megfeszíteni, vagy egyre nehezebb. Ezért lenne fontos pl. a női kvóta, amit a nyugati országokban éppen a nők helyzetének javításáért vállalnak fel.”

I. 11

Egyetértés van abban, hogy az érdekérvényesítés erősítéséhez több dologra lenne szükség, komolyabb összefogásra, szinergiateremtésre, a skill-ek fejlesztésére, a meglévő kompetenciák hasznosítására, megosztására. „Változtatni kellene a megszokott megoldásokon. Bővíteni kellene a meglévő csatornákat. Új szereplők bevonására lenne szükség. Frissíteni kellene a kapcsolatrendszert, a gondolkodást. A megszokás egyszerűbb, kockázatmentesebb, de kevésbé hatékony és kevésbé eredményes egy idő után.”

Az egyik roma női aktivista mondta, hogy feltett szándékuk csak roma nőket jelölni és felkészíteni a jövő évi önkormányzati választásra. „Tudatosan kell ráállni erre a dologra. A választók majd eldöntik. El kell indulni, bátornak kell lenni, fel kell vállalni a kockázatot, a konfliktusokat.”

A női összefogás alapvető. „jó lenne összekapcsolni a női közösségeket, de kellenek hangadók is.”

De érdekes módon az elhatárolódás is komoly szerepet vitt a beszélgetésben:

Valaki kizárta a halálhoz kapcsolódó tevékenységeket (bár készül önkéntes ápolói tevékenységre), egy másik résztvevő ott nem tevékenykedne, ahol az állam csak kerékkötő. Mások a saját normájukat megsértő cselekvésre mondanának nemet, többen kifejezetten nem vállalnának politikai szereplést, de még civil érdekvédelemre sem vállalkoznának.

„Meg lehet érteni, hogy a nők ódzkodnak a túlzottan maszkulin közegben való részvételtől.”

4. b. A nők szabadidős közösségei közül: a művészeti aktivitásra és az önismeretre fókuszálás

Pécs városában az utóbbi években egyre növekvő az igény az önismereti csoportok iránt, különösen, ha ezek a programok lehetőséget biztosítanak a kreatív önkifejezésre. Az alkotást, festést sok férfi femininnek gondolja.

A szakértőnk által meghirdetett képzőművészet-terápiás csoportok általában nem kifejezetten nők számára szólnak, de a valóságban női csoportként funkcionálnak, hiszen az elmúlt 9 évben, mióta csoportot vezet, összesen öt férfi résztvevővel találkozott.

Ez a tendencia főként annak köszönhető, hogy a nők nyitottabbak az önismereti és önfejlesztő tevékenységekre, illetve nagyobb arányban keresnek támogatást a mentális és érzelmi jóllétük javítására. A nők körében népszerűek azok a zárt csoportok, melyekben a résztvevők személyes kríziseket dolgozhatnak fel, megerősíthetik önbizalmukat, és támogató közösségre lelhetnek.

I. 12

A művészetterápiás csoportokban részt vevő nők sokféle élethelyzetből érkeznek, jól megfigyelhetők azonban visszatérő mintázatok. A legtöbben valamilyen jelentős életesemény, érzelmi krízis, például válás, gyász, munkahelyi kimerültség vagy identitáskeresés hatására csatlakoznak. Mások a bennük rejlő alkotó vágy újrafelfedezését célozzák, és szeretnék visszatérni a kreatív önkifejezéshez, amit gyermekként korábban szabadon gyakoroltak. A csoportok nem csupán terápiás terek, hanem az elveszett személyes részek megtalálásának helyszínei is. Emellett sokak számára a közösség és az elfogadó légkör megléte, valamint az önbizalom erősödése a fő motiváció.

A társadalmi háttér széles skálán mozog. Többségük 30 és 60 év közötti nő, akik között megtalálhatók fiatalabb identitáskeresők, életközepi válsággal küzdők és aktív nyugdíjasok is. Az iskolai végzettségük tekintetében leginkább olyan diplomás nők jelentkeznak, akiknek fontos, hogy tegyenek valamit a mentális jóllétükért és ennek eszközeként a művészetet választják. Foglalkozási szempontból gyakran találkozni segítő szakmában dolgozókkal, de vállalkozók, háztartásbeliek és nyugdíjasok is jelen vannak. Családi állapot szempontjából a legtöbben házasság vagy élettársi kapcsolatban élnek, sokan édesanyák, ugyanakkor találkozni elvált, egyedülálló nőkkel is. A jelentkezők általában egyedül csatlakoznak, a csoport az önismereti mellett közösségteremtő szerepet is betölt.

Évente általában két-három csoport indul, alkalmanként nyolc-tizenkét résztvevővel. Az elmúlt 10 évben tapasztalhatóan nőtt a művészetterápiás programok iránti igény, amit a járványhelyzet, a gazdasági bizonytalanság és a fokozódó mentális problémák egyaránt befolyásolnak. Sokan közülük a művészet világába teljesen újként lépnek be, korábban nem foglalkoztak rajzolással vagy festéssel komolyabban. Mások amatőr alkotók, hobbifestők vagy kézművesek, akik inkább pszichés feldolgozási térként tekintenek a csoportokra, mint technikai képzésre. A kezdők és tapasztaltabb résztvevők együttes jelenléte inspiráló légkört teremt, ahol egymás példájából is sokat tanulnak.

A művészetterápiás csoportok felépítése nagyban befolyásolja a folyamat sikerességét. A csoportok általában zárt formában működnek, előre meghatározott alkalmak számával, így biztosítva a biztonságos és kiszámítható keretet, amely elősegíti a bizalom kialakulását. Az egyes alkalmak hasonló szerkezetűek: rövid ráhangolódással kezdődnek, majd a napi témát vagy az alkalmazott technikát mutatják be, ezt követi az alkotói folyamat, amelynek végén közös vagy részleges megosztás és reflektálás zajlik. A struktúra nem merev szabályrendszerként jelent, hanem biztonságos keretet az önkifejezés számára. Kezdetben jellemző az önkritikus attitűd és bizonytalanság, sokan úgy érzik, „nem tudnak rajzolni” vagy „nincs bennük kreativitás”. Az elfogadó légkör, az értékelésmentesség és a sikerélmények hatására ezek a gátlások oldódnak. A

résztevők nemcsak technikai területen válnak bátrabbá, hanem érzelmeiket is könnyebben tudják kifejezni. A csoport végére többen képesek önálló kezdeményezésre és véleményük vállalására, ami az önértékelés erősödését is jelenti a mindennapi életükben.

A művészetterápia pszichológiai hatásmechanizmusai több szinten érvényesülnek. Az alkotás nonverbális kommunikációs eszközként lehetővé teszi tudattalan tartalmak megjelenítését. Az anyagokkal való munka testi-szenzoros élményt nyújt, amely segíti az idegrendszer szabályozását és csökkenti a szorongást. A képekben megjelenő szimbólumok projektív módon támogatják a belső konfliktusok, veszteségek és vágyak feldolgozását. A csoporton belüli visszajelzések reflektív funkcióval bírnak, hozzájárulnak az önismeret bővüléséhez és új viselkedésminták kipróbálásához. Emellett a kreatív tevékenység fokozza az énhatékonyság érzetét, ami fontos védőfaktor a pszichés terhelések ellen.

I. 13

A csoportvezetés számos kihívást tartogat. A terapeuta feladata egyensúlyt tartani a strukturált keretek és a szabadság között: A csoport során gyakran megjelennek a résztvevők életének fontos témái, különösen a kapcsolati nehézségek – házassági problémák, szülő-gyermek viszonyok, barátságok átalakulása –, az önértékelési kérdések, például testkép, kompetenciaérzet vagy önbizalom kérdései. Az életközepi témák – időződés, veszteségek, új célkeresés – szintén jelentős hangsúlyt kapnak. Gyakoriak a munkahelyi stressz és a kiégés megjelenése, illetve nem ritka a spirituális keresés sem, amely a belső harmónia és értelmezés megtalálását szolgálja.

A résztvevők egy része más közösségek tagja is, például önszolgáltató, vallási, kézműves vagy civil szervezeteknek. Másoknak a művészetterápiás csoport az első „kisközösségük” hosszabb idő után. A művészetterápiás tér nyújtotta elfogadó, nonverbális és önreflektív folyamat sok résztvevőnél mentális stabilizációt és magabiztosságot eredményez. Az alkotás és a közös munka különleges módon csökkenti a feszültséget, és felszínre hozza a belső erőforrásokat.

A kurzusok résztvevői nemegyszer képzett terapeutákkal is találkoznak, hogy az alkotásokat ne csupán esztétikai, hanem pszichológiai mélységükben is megértsék. Zárásként mindig közösségi kiállítás szerveződik a Civil Közösségek Házában.

V. Milyen lenne a nőbarát jövő?

Arra a kérdésre, hogy 20 év múlva milyen országban szeretnél élni, a résztvevők a következőket választották:

- legyen támogató jellegű, ahol a nők jól érzik magukat,
- ahol nők és férfiak kölcsönösen megbecsülik egymást;
- legyen mindenkinben kellő önbizalom; meg kell tanítani a lányokat is arra, hogy mit tehetnek saját érdekükben;
- jobb gazdasági teljesítmény alapozná meg a jobb létet
- Nőszempontú városban élés (babakocsis léthez igazodó építészeti környezet, biztonságos közterek, közlekedés, szolgáltatások)

- több nő a vezetésben, páran elképzelhetőnek tartják azt is, hogy nő vezesse az országot.
- a hatalom megoszlása fontos lenne
- a női szolidaritás jobban fogalmazódjon meg.
- legyenek innovációk, amik kibillentik a megszokásból a világot és erősödjenek a szinergiák.

VI. Nőpolitikai fogalmak, koncepciók

A tapasztalt civil aktivisták mindegyike hallott és ismeri a következőket:

- az ENSZ fenntartható fejlődési céljai
- Isztambuli Egyezmény (főleg a médiából hallottak róla)
- női kvóta
- munka - élet egyensúly

A gender mainstreaming kapcsán említették, hogy a gender kérdéssel tisztában vannak, de ebben az összetételben kevésbé ismerték. Az üvegplafon is jól ismert fogalom számukra. Fanyar derűvel fogadják, hogy megalkotója ötven évvel ezelőtt azt gondolta, hamar jelentőségét fogja veszíteni, de mind a mai napig teljesen releváns a jelenléte. A pécsi Döntés velünk közösségi költségvetés a legkevésbé ismert, nem vagy nem pontosan tudnak róla, ehhez több információra lenne szükségük.

A női kvóta kérdése váltott ki véleményáramlatokat, azaz annak a kérdésnek megválaszolása, hogy mennyiben lehetne tudatos esélyegyenlősítő szakpolitikai törekvéseket követni.

Volt képviselője annak a gondolatnak, hogy lehetnének olyan intézmények, cégek, pártok, amelyek önkéntesen vállalnak ilyeneket, (pl. választások során hallunk ilyen gyakorlatról), de összességében eléggé reménytelen a magyar helyzet.

„A kvóta egy pozitív diszkriminációs eszköz, amivel az esélyegyenlőséget lehet javítani. Ha nem lenne, még itt sem tartanánk”, „Átmeneti megoldás, addig kell vele élni, amíg a helyzet nem változik kedvező irányba.” - hallatszanak az érvek mellett. „A kvóta egy nagyon szükségszerű eszköz, amely egy idő után érezhető változást hoz a közösség kultúrájában. Ha a fiúk tiszteletet és megbecsülést látnak a családban a női nem iránt, akkor ezt viszik tovább, és ez igaz a munkahelyre és az egész társadalomra is.” Az az érv is megfogalmazódik, hogy „a törekvő nőknek a kvóta esetén lennének nőtársaik a testületekben”, számíthatnának szolidaritásra, támogatásra.

A megkérdezettek más része nem ért egyet a női kvótával, abszurdnak, erőszakoltnak, mesterségesnek tartja. „A kiereszkolt megoldások még rontanak is a helyzeten.” „Ne kvóta miatt, hanem a valódi érdeklődés, érdem, teljesítmény miatt ismerjék el a nőket”.

Ajánlások az eredmények mentén

1. Ha a problémáik megoldásában jellemzően saját magukra számíthatunk. akkor egyre fontosabb szerep jut a civil szervezeteknek. A támogatói bázis erősítése az egyik legfontosabb protektív faktor a civil szektorban dolgozó emberek elfáradása, kiegészése ellen.

2. Rendszeres alkalmak szervezése, melyek során a civil szférában dolgozóknak lehetőségük nyílik önreflexív csoportfolyamatokban részt venni, ahol saját működésükre tudnak jobban rálátni, illetve a saját működési deficitjeikről közösen gondolkodni, jó gyakorlatokat cserélni, újragondolni a civil munka és civil lét mibenlétét. A támogató közegek fontosak a megerősítésben, lendületadásban.

3. BIZALOMPONTOK, KÖZÖSSÉGI PONTOK elérhetőségét kellene megteremteni, amely biztonsági terekként cselekvési alternatívákat tudna felkínálni a másképpen lépésre, az önismeret megszerzésére, közösségépítésre, lélekápolásra. Felszínre tud hozni látens problémákat is, amelyek így megoldhatóbbá válnának,

4. Női körök szervezése, hogy a kötetlen, oldott eszmecserék, a rejtettebb érzelmi és testi jelenségek megvitatása, s az ezek nyomán formálódó bizalmi, önfeltáró kapcsolatok aránya nőjön. A NŐI KÖR, amely rendszeresen találkozik, eseményeket szervez, egy-egy témát körbejár, vendégekkel diskurál, tudást szerez, egyfajta önképzőköri funkciót is betölt. (Edukáció + Kommunikáció + Közös tevékenységek végzése)

5. Ehhez kapcsolódhatna egy feminista könyvtársarok felállítása tudásanyagok gyűjtése, elérhetővé tétele kari könyvtárakkal vagy közművelődési könyvtárakkal partnerségben

6. Kerüljön figyelem a női „hősök” (nemzetközi, hazai, helyi) történeteire, inspiratív elemeikre, bemutatásukra. (akár utcanevekké is válhatnak.)

7. Innovatívabb edukáció lenne kívánatos pl. a szexualitás széles spektruma tekintetében, mind a fiataloknál, mind az idősebbeknél. De a férfiaknál, fiúknál is.

8. A társadalmi Integráció felé mozgó megközelítések, módszerek alkalmazása. Pl. a world café - módszerrel lehetne növelni a kölcsönös megértést a különféle érintettségű nők, lányok és különféle szakembercsoportok (pl. rendőrök) között.

9. Résztvételi formák kipróbálása, pl. akár Hackaton-formáké, vagy a NŐI Közösségi Gyűlésé. Akár pécsi árnyékkormány is létesíthető. A közéletiség tekintetében a Khetanipe Egyesület azon törekvését kellene támogatni, hogy női képviselőket akarnak felkészíteni a következő választásokra

Széles bevonáshoz: Eseményekhez, amelyek széles lakossági csoportokat érnek el, könnyű bekapcsolódást nyújtani, „ Te is járulj hozzá” -aktivitások felkínálása.

10. KAMPÁNYOK: A női ügyek láthatóságának növelése. Babás, babakocsis felvonulások összekötése informálódással, beszélgetésekkel, találkozókkal. Performance jellegű alkalmak. A városi eseményekbe beférkőzés.

11. A „töltődés” fejlesztések fontossága, a mentális egészség karbantartása, fejlesztése, az önbizalom növelése, reziliencia-erősítés

|. 15

Pl. jó lenne egy művészetterápiás közösségi tér, ahol rendszeresen találkozhatnak és alkothatnak a nők. Ez egy olyan tér lenne, ahol szabadon lehetne festeni, alkotni nagy felületeken.

Pl. integrált programok, amelyek a művészetterápiát relaxációval, mozgással és pszichológiai tanácsadással kombinálják

|. 16

12. az anyák „behúzása”, a vérandós nők segítése, a szülővé válás támogatása, felkínálása, ne csak fizetős szolgáltatások álljanak rendelkezésre. Babás közösségek. Kisgyereke-nevelés-szabadidős körök.

13. „Jó fej” intézményekkel, cégekkel, önkormányzattal kapcsolattartás: tehetnének nyilvános vállalat a női esélyek növelésére, mit tesz az üvegplafon ellen a mindennapi HR gyakorlat ?

14. A PTE kurzusain kódjelzéssel jelezni a női kérdésköröket, úgy, mint a Zenélő egyetemnél

Az egyeternisták bevonása az őket a valósággal összekötő projektekbe, applikációk készítésébe.

15. Egy hölgy az ALMA galériáját ajánlotta fel, hogy márciusi női tematikus hónapot szervezzünk, amúgy is női alkotók állnak a kiállítások fókuszában.

16. Feminista várostervezéssel megismerkedés, közösségi tervezési gyakorlat bevezetése